

Bevardžiai vandens telkiniai: ką daryti, kad nepamirštume lietuviškų hidronimų?

Gintaras Valiuškevičius

Vilnius, 2018

Proga

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

**NUTARIMAS
DĖL 2019 METŲ PASKELBIMO VIETOVARDŽIŲ METAIS**

2018 m. birželio 14 d. Nr. XIII-1273
Vilnius

Dvi citatos

„Kiekviena upė ar menkesnis upokšnis, pagaliau visi hidrografinio tinklo komponentai turi vardus, gražius lietuviškus, baltiškos kilmės pavadinimus“

„Šiame darbe dauguma nagrinėtų upių turi vardus. Betgi yra ir bevardžių, primirštų ar neturėjusių vardų“

keli tūkstančiai ežerų

ir

keliolika tūkstančių upių

Lietuvoje yra tiesiog

bevardžiai vandens telkiniai!

Klausimai

- 1) Kur dingo tūkstančiai upių ir ežerų vardų?
- 2) Kas dėl to kaltas?
- 3) Ką prarandame?
- 4) Ką daryti?

Baltiškios kilmės upių ir ežerų vardų paplitimas:
a – plotas, kuriame gausu baltiškų vandenvardžių;
b – plotas, kuriame jų nedaug ir dalis abejotini
(Zinkevičius, 2005)

Kodėl tai svarbu?

Šavaša (**Šeduikių upelis**)
(© Gražutės regioninis parkas)

Kaukinės ežeras Žiežmarių apylinkėse
(nuotrauka iš *Vikipedija*)

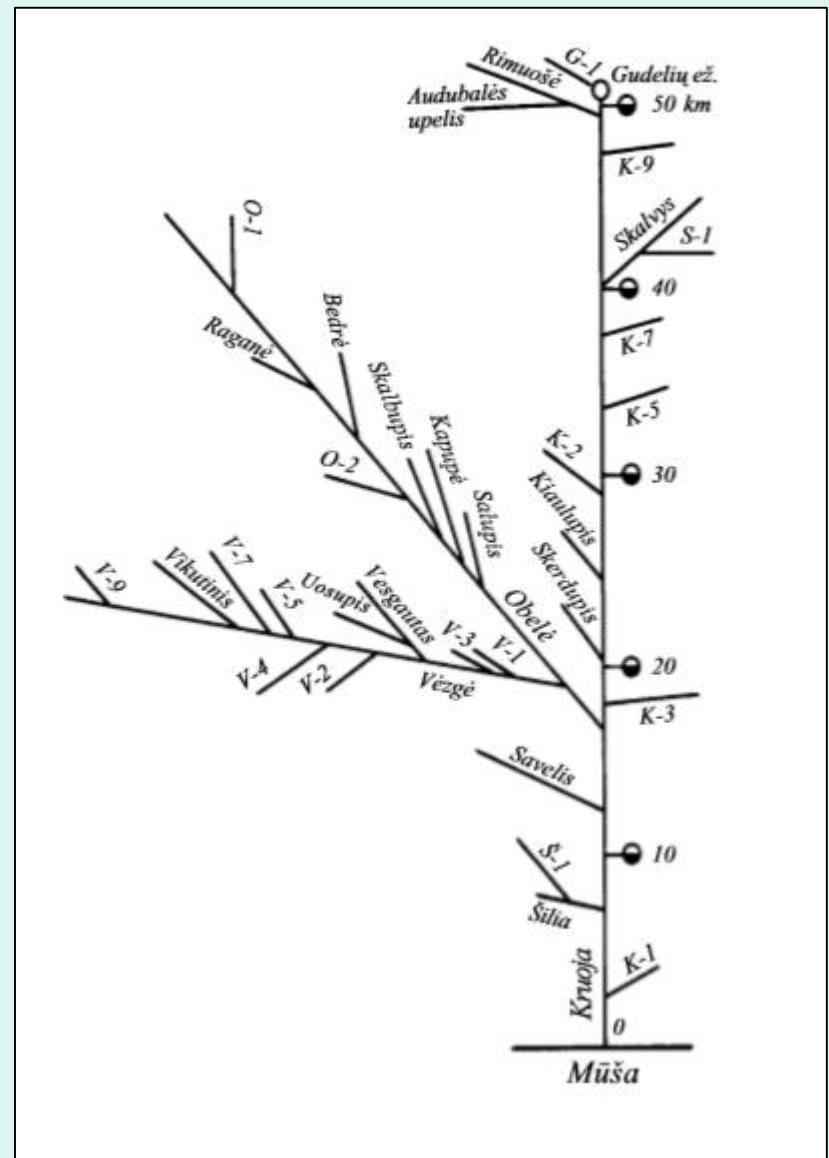
Vandenvardžiai – vieni iš ilgiausiai išsilaikančių tikrinių vardų, liudijantys ankstesnių kartų buvimą mūsų gyvenamoje erdvėje.

Upių, ežerų ir pelkių pavadinimai leidžia ne tik apibrėžti kadaise vienu ar kitu tautų gyventus plotus, bet ir atskleisti senovės visuomenėje naudotus aplinkos suvokimo kodus.

Upės (I)

Identifikavimo rezultatai	
	Upių, ežerų ir tvenkinių kadastras
	— Upės, trumpesnės kaip 50 km (nuo 1:500.000)(21)
	D - 2
	Daugupis
	Gervė
	Š - 1
	Š - 8
	Naulankis
	Žarė
	Duobelupis
	G - 1
	G - 2
	Ožkupys
	Šventupys
	G - 3
	Srautas
	Šakyna
	Pragalvis
	O - 2
	Š - 1
	D - 1
	Debrėstis
	Š - 2

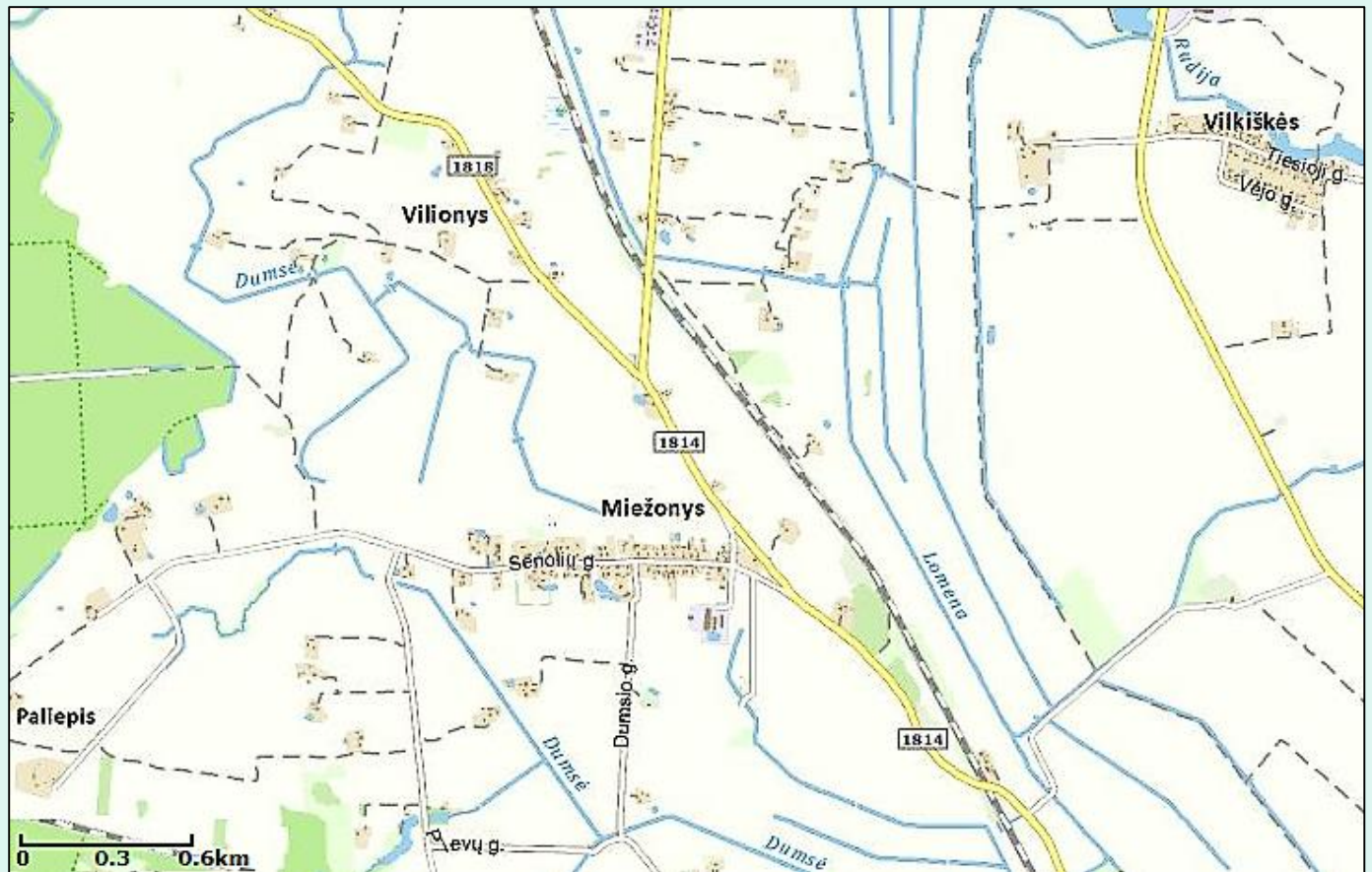
Interaktyvus „LR upių, ežerų ir tvenkinių kadastro“ pateikiamų upių identifikavimo rezultatų pavyzdys viename iš Šiaurės Lietuvos rajonų

Kruojos baseino hidrografinė schema B. Gailiūšo, J. Jablonskio ir A. Kovalenkovičienės knygoje „Lietuvos upės: hidrografija ir nuotėkis“ (2001)

Upės (II)

Dabartinis
hidrografinio tinklo
vaizdas Lomenos
baseine
(Kaišiadorių r.)
(www.geoportal.lt)

Lietuvoje yra 62732 km melioracijos griovių, bendras sausinamos žemės plotas sudaro >45 % šalies teritorijos (*Valstybės žemės fondas, 2018*) Melioracija palietė didelę dalį natūralių upių vagų: **prieš masinių sausinimo darbų pradžią jų Lietuvoje buvo apie 29000, dabar – apie 22000**. Melioracijos metu sureguliuota apie 46000 km natūralių upių vagų, todėl **dabar gamtinės kilmės upių vagos sudaro tik apie 17 % bendro šalies vagų tinklo**.

Upės (III)

Kelio ženklas ties tiltu
per Upės upę ant
Žemaičių plento
(*lt.wikipedia.org*)

Dalis upėvardžių pamirštama ir dėl didėjančio visuomenės mobilumo bei vietinės bendruomenės mažėjimo (ypač kaimo regionuose). Labai stinga oficialiai žinomų upių pavadinimų žymėjimo (žemėlapiuose, planuose, prie kelių).

Ežerai (I)

Iškarpa iš „UETK pagrindinių duomenų apie ežerus ataskaitos“ (2018-04-03)

Kadastro ID	Pavadinimas	Kategorija	Plotas (ha)	Plotas nurodytame plote (ha)
50030491	Bevardis	Natūralus ežeras	0.72	0.72
12231680	Šepetyinė	Natūralus ežeras	0.72	0.72

Ežerai (II)

Lietuvos Respublikos upių, ežerų ir tvenkinių kadastras (UETK)

Elektroninių paslaugų sistema teikianti ir gauranti duomenis bei informaciją apie vandens telkinius

Kadastrų žemėlapis

E-paslaugos ▶

Didžiausias „Bevardžiu“ pavadintas ežeras (identifikacinis kodas 30030061) yra 6,718 ha ploto (!!!) ir telkšo Telšių r., netoli Nevardėnų.

30030061

leškoti Priarinti Valyti

Rezultatai (1)
Bevardis (Telšių r. sav.)

Bevardis
30030061

Nevardė
300101415

X: 6174078
Y: 403284

UETK © Aplinkos apsaugos agentūra, 2018
GDR10LT, ORT10LT, SŽNS_DB10LT © Nacionalinė žemės tarnyba prie ŽŪM, © geoportal.lt

Ežerai (III)

LR Upių, ežerų ir
tvenkinių kadastro
žemėlapis
fragmentas
(Švenčionių r. rytinė
dalis)

Mažesnių kaip 0,5 ha ploto ežerų vardai oficialiai registruojami tik išimtiniais atvejais. Būtent tokiems, niekur neįrašytiems ir pagal privalomą tvarką nežymimiems hidronimams išnykimas gresia pirmiausia!

Galimi sprendimai

- ✓ Raginti vietinės bendruomenės narius nepamiršti senųjų vandenvardžių
- ✓ Skatinti kraštotyra besidominčius mokinius rinkti informaciją apie savo giminės gimtųjų kraštų vandenvardžius
- ✓ Viešinti šią informaciją žiniasklaidoje bei socialiniuose tinkluose
- ✓ Esant progai, teikti šiuos duomenis oficialioms institucijoms (pranešti savivaldos organams, rašyti pastabas ir komentarus įvairių registrų, kadastrų ir duomenų bazių sudarytojams)
- ✓ Aptikus klaidų vandenvardžių rašyboje, pranešti apie tai įstaigoms, atsakingoms už žemėlapių ruošimą, kelių ženklimą
- ✓ Organizuoti savanoriškas akcijas, ženklinant vandenvardžiais vandens objektus

